

LUNDS UNIVERSITET

Nationalekonomiska institutionen

Genusskillnader i Ghana

Av Daniel Gustafsson

B-uppsats i nationalekonomi

Handledare: Alia Ahmad

VT 2007

Innehållsförteckning

1 Inledning, syfte, mål och metod

1.1 Inledning

1.2 Syfte och mål

1.2.1 Syfte

1.2.2 Mål

1.3 Metod

2 Tillämpning av och orsaker till genusskillnader

2.1 Tillämpning av orsaker

2.2 Orsaker till genusskillnader

2.2.1 Normer och traditioner

2.2.2 Politiska och ekonomiska institutioner

2.2.3 Hushållens agerande i samband med 2.2.1 och 2.2.2

2.2.4 Ekonomisk tillväxt

3 Om Ghana

3.1 Historik

3.2 Vägen till demokrati

4 Data

4.1 Utbildning

4.2 Hälsa

4.3 Arbetskraft

5 Orsaker till genusskillnader i Ghana samt hur de påverkar utbildning, hälsa och arbetskraft

5.1 Orsaker till genusskillnader i Ghana

5.1.1 Normer och traditioner

5.1.2 Politiska och ekonomiska institutioner

5.1.3 Hushållens agerande i samband med 5.1.1 och 5.1.2

5.1.4 Ekonomisk tillväxt

5.2 Hur utbildning, hälsa och arbetskraft påverkas

6 Vad politiker och institutioner kan göra för att minska genusskillnader

7 Slutsats

8 Referenser

1 Inledning, syfte, mål och metod

1.1 Inledning

Jämställdhetsdebatten är het i Sverige. Vi har policys som ska motverka genusskillnader. Riksdagen klubbar igenom lagar som ska utjämna skillnader mellan män och kvinnor. Öronmärkt pappaledighet och diskrimineringsombudsmän är exempel på det. Politiska feministiskt initiativ med Gudrun Schyman i spetsen vill ha fler kvinnor i maktpositioner. Det finns ett gubbvälde där ute som kämpar för att bevara gamla förlegade strukturer. Likaså kämpar feministrörelsen för ett mera jämställt samhälle.

Oavsett vilket land i världen, finns det genusskillnader. För att förstå komplexiteten bakom dessa skillnader måste man ta hänsyn till andra faktorer såsom fattigdom, krig, förtryck och korruption. Eller som följande citat beskriver:

”Genus är inte ett uttryck för biologi, och inte heller en fast dikotomi i människors liv eller personlighet. Det är ett mönster i vår sociala ordning och i de dagliga aktiviteter eller praktiker som styrs av denna ordning.” (Connell, R.W, 2002).

1.2 Syfte och mål

1.2.1 Syfte

Det huvudsakliga syftet med denna uppsats är att undersöka genusskillnader i Ghana i tre indikatorer, *utbildning*, *hälsa* och *arbetskraft*. Ett annat syfte är att redogöra för de generella orsakerna till genusskillnader samt hur dessa ser ut i Ghana och hur de påverkar *utbildning*, *hälsa* och *arbetskraft*.

1.2.2 Mål

Målet med uppsatsen är att kunna se hur Ghanas genusskillnader i de tre indikatorerna påverkats av orsakerna till genusskillnader.

1.3 Metod

Jag har samlat statistik över *utbildning*, *hälsa* och *arbetskraft* för både män och kvinnor vid olika årtal i Ghana med hjälp av data på Internet, samt använt mig av kurslitteratur för att belysa de teoretiska aspekterna på orsaker till genusskillnader.

2 Tillämpning av och orsaker till genusskillnader

2.1 Tillämpning av orsaker

Först följer en beskrivning av fyra generella orsaker till genusskillnader. I avsnitt 4 undersöker jag genusskillnader i de tre indikatorerna *utbildning*, *hälsa* och *arbetskraft* specifikt för Ghana och i avsnitt 5 följer en analys av hur orsakerna till genusskillnader i Ghana ser ut och hur de kan ha påverkat indikatorerna.

2.2 Orsaker till genusskillnader

2.2.1 Normer och traditioner

Det finns sociala och religiösa normer som motverkar kvinnors möjligheter att arbeta utanför hemmet. Dessa normer utgör en stor del av förklaringen till att det finns genusskillnader. Normerna talar exempelvis om vilket arbete som är lämpligt för en man resp. en kvinna. En man kan anses mesig om han utför ett ”kvinnojobb”. På samma sätt riskerar kvinnan bli ifrågasatt om hon utför ett ”mansjobb”. Kvinnor löper också stor risk för sexuella trakasserier som skapar ännu mer förtryck.

Giftermål enligt nedärvda traditioner, vanligen i femtonårsåldern eller yngre, motverkar flickors chans att gå i skolan. Familjerna satsar hellre på att pojkarna får gå i skolan, så att de får jobb och kan ta huvudansvaret för den ekonomiska försörjningen.

I många länder anses kvinnan vara den som har huvudansvaret för att uppfostra barnen och sköta hushållet. Det finns en uttalad ”machokultur” i vissa Latinamerikanska och karibiska länder som kännetecknas av våld, otrohet och övergivande (Sara-Lafosse 1998). Enligt en rapport från Världsbanken (Bott, Morrison och Ellsberg, 2005), kan våld mot kvinnor världen över begränsas genom internationell hjälp och mobilisering av alla grupper i samhället. Kvinnorörelser, privata företag och lokala regeringar bör engageras i kampen mot våldet. Utmaningen är inte enbart att öka medvetenheten om problemet, utan att etablera en långsiktig överenskommelse med alla parter om att könsrelaterat våld strider mot mänskliga rättigheter, motverkar ekonomisk utveckling samt ökar ohälsan.

Olika samhällsklasser, etniska och religiösa grupper skapar könsroller. Mason, Smith och Morgan kom exempelvis 1998 fram till att muslimska kvinnor har mindre frihet än icke-muslimska.

2.2.2 Politiska och ekonomiska institutioner

Regeringar kan reformera lagar och förordningar så att genuskillnader minskar. Men effekten av reformeringarna är beroende av hur väl de lyckas implementera dem i människors vardag. Internationella lagar spelar en stor roll för att påverka de nationella lagarna, speciellt vad gäller mänskliga rättigheter, hälsovård och utbildning. CEDAW bildades 1979 och är en konvention ämnad att eliminera alla former av diskriminering mot kvinnor. Den främjar bl.a. kvinnors rättigheter till politiskt deltagande, utbildning, arbete och hälsovård. Tyvärr har det visat sig att implementeringen av konventionen inte fungerat bra enligt en rapport från FN. Politiker måste därför se till att det inte finns någon konflikt mellan normer, traditioner och lagar. I många länder söder om Afrika finns denna konflikt när det gäller rätten till ägande av jord. Kreditmarknader kräver ofta av låntagaren en säkerhet i form av jord eller annan egendom.

Alla grupper i samhället måste få verktyg och kunskap om hur genuskillnaderna kan bekämpas. Lika rösträtt för män och kvinnor finns i många länder. Men särskilt i

utvecklingsländer, där kvinnors möjlighet till utbildning är mer begränsad, hindras de att delta p.g.a. av bristande läs- och skrivkunnighet.

Många arbetsgivare vill ha heltidsarbetande, vilket missgynnar kvinnor som skulle behöva mera flexibla tider. Information om jobbmöjligheter finns oftast tillgänglig för redan etablerad arbetskraft i offentlig- och privat sektor där majoriteten är män. Kvinnor går därmed även miste om förmåner som sjukvårdsförsäkringar.

2.2.3 Hushållens agerande i samband med 2.2.1 och 2.2.2

Kvinnor stannar hemma och tar hand om barnen och hushållet för att de förväntas göra det enligt normer. Om de inte följer normerna riskerar de att bli utsatta för våld, övergrepp och sexuella trakasserier. Kvinnors svaga ställning i familjen kan påverka deras hälsa negativt. De kan tvingas till prostitution och riskerar få HIV och andra sjukdomar.

Kvinnor som vill förvärvsarbeta diskrimineras ofta, och väljer därför att hellre stanna hemma. Följden blir mera frånvaro från arbetsplatser och minskad jämställdhet. Enligt neoklassisk teori ses diskriminering som ett självreglerande fenomen (Becker 1971). Då marknader utvecklas ökar konkurrensen, vilket gör det mera kostsamt för individer och företag att diskriminera. På så sätt borde kvinnor på längre sikt få bättre möjligheter att ge sig ut i arbetslivet.

2.2.4 Ekonomisk tillväxt

Ekonomisk tillväxt ökar möjligheterna att få jobb och ökar produktiviteten vilket leder till nya marknader samt investeringar i infrastruktur som utbildning, vägar, vatten och kommunikationer. Givetvis bidrar dålig ekonomisk tillväxt till minskade skatteintäkter och minskade investeringar. Kvinnors möjligheter till ett betalt arbete och en minskad belastning med hemarbetet ökar vid god ekonomisk tillväxt. Barnens möjligheter att få gå i skolan ökar då hushållsekonomin är bra. Genusskillnaderna i både utbildning och hälsa minskar. En stark ekonomi ökar möjligheterna för staten att bygga ut fungerande utbildning och sjukvård. En studie (Volart 2000) visar på att en minskning i skillnaderna mellan flickors och pojkars skolgång ökar tillväxttakten i ekonomin.

3 Om Ghana

3.1 Historik

Ghana är en stat i Västafrika vid Guineabukten. Det var det första landet i Afrika som blev självständigt. Landet kallades under lång tid för Guldkusten. Portugiser kom dit på 1400-talet för att söka efter det dyrbara guld.

Redan på 1500-talet började plantager spridas runt om i världen och efterfrågan på slavar ökade, framför allt i Amerika. Afrikas västkust blev en viktig knutpunkt för slavhandeln. Portugiserna var ensamma om att exploatera landet i nästan ett sekel. Därefter gav de tillstånd till andra aktörer att handla med varor och slavar. Först på 16- och 1700-talen gavs holländare, och senare briter, danskar och svenskar tillstånd att handla över gränserna. De var snabba att etablera sig på Guldkusten och konkurrera med portugiserna om handeln.

1642 försvann portugiserna från landet efter ett förlorat slag mot holländarna. Efter det följde en orolig tid av slavhandel, förtryck och försök till att etablera makt. Främst holländare och briter startade företag. Holländska västindiska kompaniet och brittiska afrikanska köpmannaförbundet lyckades etablera sig. Till slut var det dock briter som härskade genom att äga samtliga holländska fort i slutet av 1800-talet.

Över sex miljoner slavar skeppades från Västafrika till Nord- och Sydamerika. Många slavar levde under ohyggliga förhållanden. Livet i fångenskap och de långa transporterarna tärde hårt på många, så hårt att många dog. Även de grymma slavhandlande européerna fick lida p.g.a. sjukdomar, men penningvinster gick före allt annat.

Under 1800-talet växte motståndsrörelser upp och slavhandeln blev alltmer ifrågasatt. Redan på 1700-talet upphörde Danmark, Sverige och Nederländerna med slavhandeln. Men det skulle dröja ytterligare några decennier innan den upphörde helt. Det fanns under 1800-talet en stor efterfråga på slavar i Amerika. Vissa historiker menar att den industriella revolutionen satte stopp för slavhandeln, att det helt enkelt inte behövdes lika många människor längre eftersom maskiner kunde sköta stora delar av produktionen. Det blev inte lönsamt längre att

driva slavhandel. De nya kapitalisterna ville istället satsa sina pengar på maskiner i de nya framväxande företagen. Intresset för profit i Europas framväxande företag lockade mer.

1947 bildades UGCC, den första nationalistiska rörelsen med självstyre som mål. Den kritiserade regeringens misslyckande att bekämpa arbetslösheten och den ökande inflationen. Dock var rörelsen tämligen konservativ och strävade inte efter att göra revolution mot regeringen, utan kritiserade främst det koloniala styret. UGCC lyckades inte riktigt identifiera sig med den de vanliga människorna. Dess intellektuella sammansättning var inte direkt representativ. En annan rörelse, CPP, vars grundare var en f.d. medlem i UGCC, identifierade sig särskilt med arbetare och bönder. Syftet var att uppnå självstyre direkt. Britterna styrde fortfarande landet med järnhand, men 1951 efter en tids oroligheter och strejker lyckades CPP få två tredjedels majoritet i valet. Partiet var tvunget att underkasta sig den nya konstitutionen med brittiskt styre. Ledaren för CPP, Mr. Nkrumah, blev premiärminister under guvernör Sir Charles Arden-Clarke. Brittiska officerare styrde fortfarande över viktiga politiska och ekonomiska instanser.

1954 antogs en ny konstitution och ett parlament instiftades. Oppositionspartier bildades, som det mer federala NLM som kritiserade CPP:s diktatoriska styre. Två år senare befästes CPP:s inflytande då de fick 57 procent av platserna i parlamentet.

Vid valet 1969 hade fem partier bildats. Det ledande partiet, PP, ville införa ett studielånssystem för landets studenter. Valutan devalverades för att främja den ekonomiska tillväxten och locka till sig utländska investeringar. Oppositionspartiet, JP, ville att staten skulle ha mera makt och att mindre utrymme skulle ges till privata aktörer. PP ville utveckla landsbygden och minska urbaniseringen. Båda partierna var för ett bildande av en gemensam Västafrikansk ekonomisk union, vilket skulle kunna vända den negativa trenden med ökande utlandsskulder och ökad inflation.

Ekonomi blev beroende av handel med kakaoböner. Hälften av Ghanas exportintäkter täcktes av handeln med kakao. Men dessa inkomster föll kraftigt på 60-talet p.g.a. konkurrens från omvärlden, korrupcion och byråkrati. Regeringen försökte dämpa krisen genom lönestopp, skattehöjningar och devalveringar. Förtroendet för de styrande urholkades alltmer och en ny politik efterfrågades. En militärkupp genomfördes och "den andra republiken" störtades.

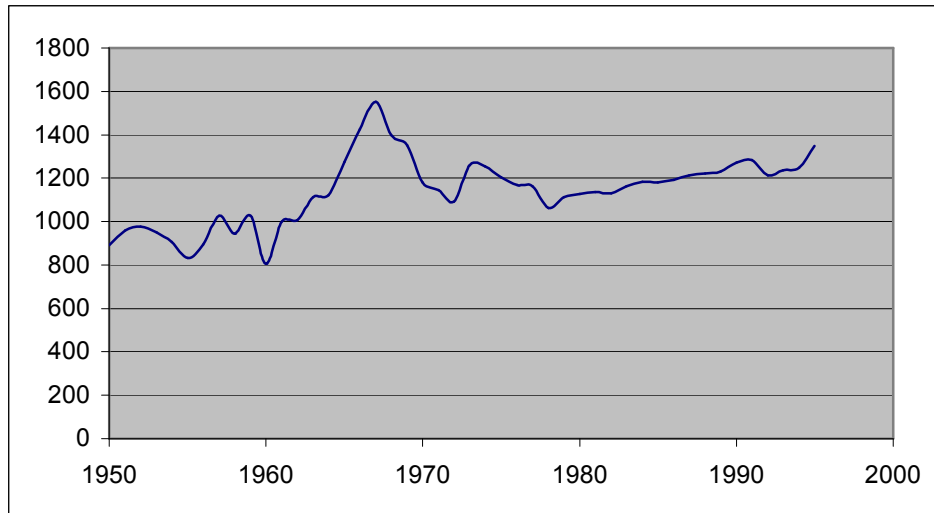
När både en vänster- och högerregering misslyckats att få folkets förtroende var många tveksamma till om det var möjligt att uppnå stabilitet i landet. Den senaste högerregeringen kritiserade den föregående socialiseringen av ekonomin, att den ledde till ökad arbetslöshet och fattigdom för majoriteten medan de redan välbärgade politikerna bara blev rikare. Flerpartisystemet sågs enligt den konservativa högerregeringen som en väg till demokrati och utveckling. Vänsterregeringen menade att deras enpartisystem skapade snabbare beslutsvägar och mindre kostsam byråkrati. Bådas misslyckande gjorde att det nya partiet, NRC, fick lättare att etablera sig. De ville städa upp efter föregående regerings misstag med bl.a. valutadevalveringar. NRC revalverade valutan, militariserade regeringen och köpte upp alla utlandsägda företag. Ett fåtal militära officerare styrde den nya regeringen, vars nya organisation genomsyrades av strikt kontroll och ”militäriskt tänkande”. Ett program startades i syfte att hjälpa bönderna att bli självförsörjande. Rimliga importpriser på livsmedel förhandlades fram och utlandsskulderna minskade. Men den väldiga oljekrisen som slog till med full kraft 1973 försämrade landets ekonomi avsevärt framför allt inom industri och transport. Avsaknaden av utländskt kapital gjorde att landet var utan bensin. Ökade livsmedelspriser i takt med en ökad befolkning gjorde inte saken bättre. Korruption, svarthandel och ökad politisk instabilitet blev vardag. Militären började kontrollera massmedier och universitet där en växande opposition utgjorde ett hot.

Hela 70-talet i Ghana utmärktes av politisk instabilitet. Statskupper avlöste varandra och nya partier och organisationer lovade förbättringar. Ingen lyckades riktigt eliminera de stora strukturella problemen i ekonomin. Korruption blev ett allt större problem. Nya ledare lovade bättre tider, men resultatet blev det motsatta. Den militära ledningen kritiserades för diktatoriskt styrande och ett flerpartisystem efterfrågades framförallt av journalister och intellektuella som förföljdes och fängslades.

Situationen påminner starkt om andra militärt styrda stater runt om i världen. Särskilt afrikanska stater utmärkte sig på 60-och 70-talen för sina protektionistiska och militäriska regeringar. Importsubstitution, korruption och informell handel och industri dominerar än idag. Det är inte svårt att konstatera hur komplex verkligheten är, hur svårt det är att nå social, ekonomisk och politisk balans. Korruption finns i alla länder, fast i olika grad - afrikanska länder är särskilt drabbade. Arvet från den koloniala tiden har ökat rädslan och misstron. Rädslan finns i alla samhällsskikt, och den som får chansen att erövra makten skyr inga medel

att konfiskera tillgångar. Altruistiskt tänkande är en utopi. Hoppas att det någon gång kan förverkligas globalt. I så fall skulle konflikter och krig reduceras kraftigt.

Diagram 3.1 Real BNP/capita (USD)

Källa: <http://www.nek.lu.se/makroc/data/data.xls> (Penn World Tables, 2002)

3.2 Vägen till demokrati

Sedan början av 1990-talet har Ghana sakta demokratiserats. 1992 hölls allmänna val. Den nya regeringen vann också omvalet fyra år senare men år 2000 vann oppositionens kandidat John Agyekum Kufuor. Det var ett av de första valen i Afrika som lett till ett maktskifte på demokratisk väg. Kufuor segrade också i det senaste valet 2004.

Andra afrikanska stater har jämförelsevis sämre ekonomi. Naturtillgångar som kakao, skog, guld, industridiamanter och mineraler har utgjort betydande exportintäkter som använts för investeringar i infrastruktur. Världsbanken och IMF har stöttat landet genom omfattande strukturanpassningar, bland annat genom avveckling av statliga företag.

Den fackliga traditionen är stark i Ghana. Dessa organisationer står ofta i centrum i samhällsdebatten. De flesta fackliga organisationer står idag ofta i skarp opposition mot regeringen. Förr var de allierade med regeringen och arbetade för dess intressen. GTUC är namnet på den största fackliga organisationen i Ghana. I början av 80-talet avsattes ledare och anställda inom GTUC under diktatoriska former. Men redan några år senare utsågs en ny styrelse och sedan 2001 arbetar organisationen mot bl.a. spridningen av HIV. Över lag har

facket haft stort inflytande och i början av 90-talet ökade antalet medlemmar i takt med demokratiseringen. Dock har dess inflytande hämmats av nyliberala idéer i början av 2000-talet.

En ny arbetsmarknadslag antogs 2003 som gjorde det lättare för arbetare att organisera sig fackligt. Enligt den nya lagen är det bara anställda i de väpnade styrkorna, hos polisen och i fångvården samt säkerhets- och underrättelseorganen som inte får organisera sig. Antifacklig diskriminering är förbjudet och arbetsgivare som gör sig skyldiga till det kan tvingas återanställa personal som avskedats på fackliga grunder.

Fackliga organisationer kan enligt den nya arbetsmarknadslagen begära medling innan de går i strejk, men medlingen är inte tvingande. En arbetslivskommission har inrättats, som bl.a. kan utse medlare. Fackföreningsmedlemmar och ledare är enligt lagen skyddade mot diskriminering om de organiserar sig inom zonerna.

Fackliga ledare på en kinesisk plastfabrik blev trakasserade, degraderade eller avskedade när de försökte överlämna löntagarnas klagomål på dåliga arbetsvillkor. De kunde bli inlåsta i verkstaden under arbetstid. Misshandel förekom också vid ett antal tillfällen. En arbetsledare sparkades för att hon organiserat en strejk mot systemet att omplacera anställda till uppgifter de inte hade kunskaper för att utföra. Systemet gjorde det enkelt för ledningen att avskeda anställda med motiveringen att de misskötte sitt arbete.

Trots dessa incidenter är Ghana idag relativt stabilt. President John Kufuor omvaldes för en andra mandatperiod 2004.

4 Data

4.1 Utbildning

Det är inte en självklarhet att få en ordentlig utbildning. I många länder kostar det pengar att utbilda sig och skolavgifterna måste ofta finansieras privat. Utbildning ger ökade livschanser för individen. ”Tillväxt sker som ett resultat av innovationer, utbildning och kapitalackumulation” (Hansson, P, 2001). Med en ökad globalisering och bättre möjligheter utomlands lämnar ofta de mest välutbildade människorna tredje världen för att arbeta i rikare länder, s.k. Brain-drain. Spetskompetensen i u- länder tenderar därför att minska vilket påverkar landets innovations- och tillväxttakt. Därför är det viktigt att u-länder generellt får en välfungerande infrastruktur som är förutsättningen för ett bra utbildningssystem. Ur ett genusperspektiv är det onekligen viktigt att både kvinnor och män har lika möjligheter till utbildning, vilket dock inte gäller i verkligheten. De strukturer som motverkar en jämställd utveckling måste bekämpas.

Tabell 4.1 Olika indikatorer inom grund- och gymnasieskolan i Ghana

År	1	2	3	4	5	6	7	8
1960	2406	86,2	12,1	2,8	1,1	0,7	0,5	0,69
1965	2768	82,7	14,7	3,4	2,0	0,6	0,5	0,87
1970	3042	77,7	5,8	1,3	16,1	0,4	0,3	2,03
1975	3474	74,7	9,6	2,2	15,2	0,5	0,4	2,07
1980	3816	66,1	18,7	4,3	14,6	0,6	0,5	2,35
1985	4561	60,2	20,1	4,7	19,0	0,8	0,6	2,87
1990	5347	54,0	22,8	5,3	22,4	0,9	0,7	3,34
1995	6250	48,8	24,8	5,8	25,4	1,0	0,8	3,75
2000	7343	46,2	25,1	5,8	27,6	1,1	0,9	4,01

Källa: Barro, Robert J. and Jong-Wha Lee, International Data on Educational Attainment: Updates and Implications (CID Working Paper no. 42)

Siffrorna har följande betydelse:

- 1: Befolkning (1000-tal)
- 2: Andel som inte går i skolan (%)
- 3: Andel som går låg- och mellanstadiet
- 4: Andel som går högstadiet
- 5: Andel som avslutat högstadiet
- 6: Andel som går gymnasiet
- 7: Andel som avslutat gymnasiet
- 8: Genomsnittligt antal skolår

Tabell 4.2 Läs- och skrivkunnighet 1990 och 2002

År	Flickor 15-24 år (%)	Pojkar 15-24 år (%)	Flickor 15 år och äldre (%)	Pojkar 15 år och äldre (%)
1990	75	88	47	70
2002	90	94	66	82

Källa: <http://devdata.worldbank.org/genderstats/eoutcomes.pdf>

Tabell 4.3 Könrelaterade skillnader i utbildning

Utbildning	Flickor (%)	Pojkar (%)	År:	Flickor (%)	Pojkar (%)	År:
Registrerade i utbildning (7- 11 år)	54	71	1970	74	84	1994
Registrerade i utbildning (11-16 år)	8	21	1970	28	44	1991

Källa: <http://siteresources.worldbank.org/EXTAFRREGTOPGENDER/Resources/ghana.pdf>

"Om du utbildar en man utbildar du en individ, om du utbildar en kvinna utbildar du en nation", är ett ordspråk myntat av den ghananska filosofen Dr. Aggrey.

Andelen som inte går i skolan har nästan halverats mellan 1960 och år 2000 (se tabell 3.1). Över en fjärdedel av befolkningen hade avslutat högstadiet år 2000 mot en procent 1960. Men väldigt få har studerat på högre nivå än så, knappt en procent. Märk väl att värdena i tabell 3.1 är andelar av den totala befolkningen. Vid ett begränsat urval, som i tabell 3.3 är andelen kvinnor och män som studerar på olika nivåer betydligt högre.

Enligt tabell 3.2 har läs- och skrivkunnigheten för flickor och pojkar förbättrats sedan 1990. Då kunde 47 % av flickorna läsa och skriva – år 2002 66 %. För pojkarna gäller 70 resp. 82 %. Andelen pojkar som är läs- och skrivkunniga är således högre än andelen flickor, dock har skillnaderna mellan könen minskat med 7 procentenheter.

Andelen läskunniga i Ghana ligger någonstans mellan 60 och 80 procent (beroende på källa). Kvinnliga universitetsstuderande säger att man måste ha utbildning för att få arbete och respekt. Genomsnittskvinnan i Ghana är emellertid ensamstående, saknar utbildning och har svårt att klara sig. Det är dock möjligt att klara sig ganska bra också utan formell utbildning i Ghana. Ett exempel på det är en analfabetisk kvinna har lyckats bli ledare för en nationell företagarorganisation.

Juristen Gloria Ofuri Boadu var anställd av International Federation on Women Lawyers i Ghana, FIDA, en organisation som arbetar för kvinnors och barns juridiska rättigheter. Hon menade på att det är en mänsklig rättighet att få ha drömmar för att få ekonomiska möjligheter. Detta gäller såväl kvinnor som män.

Boadu har engagerat sig i kvinnoorganisationer som arbetar aktivt med att synas och ge information ute i byarna.

För ungdomar i åldern 15-24 år har det skett stora förbättringar. Här är andelen läs- och skrivkunniga flickor och pojkar 75 resp. 90 % 1990 och 88 resp. 94 % år 2002. Skillnaderna mellan könen har minskat med 9 procentenheter. Positivt är också att andelen kvinnor och män som är registrerade i formell utbildning har ökat.

4.2 Hälsa

Hur är hälsotillståndet i tredje världen? Generellt är det stora skillnader mellan fattiga och rika. Många länder har brist på bra sjukhus, utrustning och moderna läkemedel. Det finns alltid tillgång till privat vård men den har ofta bara en liten privilegierad grupp råd med. Även om u-länder importerar subventionerade moderna läkemedel från i-länder, så kan den inhemska konkurrenskraften snedvridas, vilket inte är bra ur ett tillväxtperspektiv. Ett land måste få verktyg att bygga upp sin egen industri utifrån landets behov.

År 2001 hade 766 miljoner människor i fattiga länder inte tillgång till hälsovård. Nästan en miljard saknade rent vatten och 2,4 miljarder levde utan sanitära faciliteter. 158 miljoner barn under 5 år var undernärda. Vattenburna sjukdomar som kolera utgjorde 35 % av alla dödsfall av unga barn i Afrika, Asien och Latinamerika.

Tabell 4.4 Olika indikatorer på hälsa

Hälsa	Kvinnor	År	Män	År
Förväntad livslängd vid födsel (År)	59	1999	57	1999
Antal födslar (/1000)	30	1999		
Spädbarnsdödlighet (/1000)	57	1999		
Spädbarnsdödlighet hos rikaste 20 proc. av inv. (/1000)	46	1993		
Spädbarnsdödlighet hos fattigaste 20 proc. av inv. (/1000)	78	1993		
Total antal födslar (/kvinna)	4	1999		
Total antal födslar hos rikaste 20 proc. av inv. (/kvinna)	3	1993		
Total antal födslar hos fattigaste 20 proc. av inv. (/kvinna)	7	1993		
Antal födslar för kvinnor 15-19 år (/1000)	84	1999		
Risk för oavsiktlig graviditet (proc. av gifta kvinnor 15-19 år)	23	1999		
Andel födslar utförda av utbildad personal (%)	44	1998		
HIV 15-49 år (%)	4	1999		
Varav kvinnor 15-49 år (%)	55	1999		
Varav hela befolkningen 15-29 år (%)	2	1999	1	1999
20-29 år (%)	35	1999	20	1999

30-39	38	1999	46	1999
Totalt antal smittade	340000	1999		
Varav kvinnliga prostituerade (%)	73	1997		

Källa: <http://siteresources.worldbank.org/EXTAFRREGTOPGENDER/Resources/ghana.pdf>

I Afrika söder om Sahara bor över 10 % av världens befolkning. Mer än 60 % (ca 26 miljoner) av alla människor som har HIV bor där. Mer än 50 miljoner människor har smittats av HIV sen epidemin började och 22 miljoner har dött. De 21 länder med den högsta andelen smittade är alla länder söder om Sahara i Afrika. Av 15-24 åringarna är 4,6 % av kvinnorna smittade och 1,9 % av männen (UNAIDS 2005).

Som resultat av den snabba epidemin har den förväntade medellivslängden vid födseln minskat för både män och kvinnor sedan 1980.

I Ghana var 1999 4 % av befolkningen i åldern 15-49 år smittade av HIV, varav 55 % kvinnor. Kvinnor är således överrepresenterade bland de smittade.

Spädbarnsdödligheten skiljer sig tydligt mellan den rikaste och fattigaste femtedelen. Nästan dubbelt så många spädbarn dog i den fattigaste femtedelen 1993. Samma år föddes i genomsnitt 7 barn per kvinna i den fattigaste inkomstgruppen jämfört med 3 i den rikaste. Av alla födslar genomfördes bara 44 % av utbildad personal. Skillnaderna är stora mellan rik och fattig. Inte ens hälften av alla födslar sker inom den riktiga sjukvården.

4.3 Arbetskraft

58 % av arbetskraften i u-länderna arbetar inom jordbruket, som står för 14 % av BNP. Den primära sektorn, d v s jordbruk, bränsle, skogsbruk och råvaror är den vanligaste sektorn i dessa länder. Dock blir det svårare att mäta BNP, eftersom den relativt stora informella marknaden döljer stora delar av produktionen. Länder med både sekundär och tertiär sektor kan lättare mäta BNP. I Sahara i Afrika utgörs exporten till 80 % av primärproduktion.

Tabell 4.5 Arbetskraft i olika sektorer

Arbetskraft	Kvinnor	År	Män	År
Inom jordbruk (%)	55	1994	64	1994
Industri (%)	14	1990	12	1990
Servicesektorn (%)	31	1990	29	1990
Parlament (%)	9	2000		
Överhuvud i hushållet (%)	26	1997	74	1997
Överhuvud på landsbygd (%)	26	1997	74	1997
Överhuvud i stad (%)	26	1997	74	1997

Källa: <http://siteresources.worldbank.org/EXTAFRREGTOPGENDER/Resources/ghana.pdf>

Inom parlamentet är kvinnor kraftigt underrepresenterade, endast 9 % är kvinnor. Majoriteten av befolkningen arbetade inom jordbruket 1994, 55 % av kvinnorna och 64 % av männen. Servicesektorn är den näst störste arbetsgivaren. Bara 14 % av kvinnorna och 12 % av männen arbetade inom industrin 1990. Inom både industri- och servicesektor arbetar fler kvinnor. Jobben är ofta krävande och riskfyllda. Arbetspassen löper inte sällan 12-16 timmar om dagen sex dagar i veckan. Situationen påminner om de jobb som skapas i Kina. De anställda erbjuds att bo på fabriken för en del av lönen. Trånga utrymmen, dålig ventilation och en ledning och ägare som bara är intresserade av människoexploatering och vinstmaximering skapar grymma och undermåliga arbetsmiljöer. Problematiken avgränsas ej enbart till Ghana och länder söder om Sahara – den finns i många andra länder. Ett gigantiskt problem är att många inhemska bönder, som tidigare livnär sig på jordbruk, är tvungna att tigga jobb i de subventionerade industriella fabrikerna, ofta dotterbolag till multinationella företag. Om de har tur får de ett jobb, men med betydligt mindre frihet än innan. De tvingas underkasta sig den globala kapitalismen. Här har naturligtvis WTO, världshandelsorganisationen ett stort ansvar att vidta åtgärder så att öppenheten i världshandeln inte går ut över de inhemska marknaderna

5 Orsaker till genuskillnader i Ghana samt hur de påverkar utbildning, hälsa och arbetskraft

5.1 Orsaker till genuskillnader i Ghana

5.1.1 Normer och traditioner

Diskriminering mot kvinnor är förbjuden i grundlagen. Men ändå motverkar ofta normer och traditioner kvinnors rättigheter. Diskriminering mot kvinnor i utbildningsväsendet är inte väsentligt stor, men nedärvda traditioner bidrar till att andelen flickor i utbildning är lägre än motsvarande andel pojkar på alla utbildningsnivåer. Sexuella trakasserier är vanligt förekommande inom arbetslivet.

Våld mot kvinnor är ett stort problem i Ghana. Enligt FIDA utsätts en tredjedel av kvinnorna för våld någon gång i livet. Polisen ingriper oftast inte vid våld i hemmet. Under 2006 tillkom ett lagförslag mot våld inom äktenskapet. Dock anses detta fortfarande vara familjens bekymmer och inte statens.

I norra Ghana förekommer gamla sedvänjor, t.ex. tror en stor del av befolkningen på häxor. Kvinnor riskerar att förvisas till speciella "häxbyar" där det tvingas till arbete. Flickor tvingas också lämna sina familjer och bli slavar i fetishtempel för att sona familjerelaterade brott. Trokosi, som fenomenet kallas, är egentligen förbjudet, men förekommer bland ewefolket i norra Ghana.

Tio till trettio procent av landets kvinnor uppskattas ha genomgått könsstympning. Men sedan 1994 är könsstympning straffbart och det bedrivs informationskampanjer för att stoppa genomförandet.

5.1.1 Politiska och ekonomiska institutioner

Män och kvinnor har lika rättigheter att väljas till de politiska institutionerna. Kvinnor har haft rösträtt sedan 1954, men de är underrepresenterade i parlamentet med ca tio procent av platserna.

Det förs idag en relativt liberal ekonomisk politik och regeringen vill etablera en marknadsstyrd ekonomi. Tyvärr har omställningen från statligt till privat inneburit stora svårigheter för de fattigaste. Skolavgifter har införts och subventioner till viktig infrastruktur har avvecklats och många har blivit arbetslösa. Kvinnor har drabbats hårdast eftersom de redan är diskriminerade på arbetsmarknaden och de hänvisas ofta till den informella sektorn där förhållandena är betydligt sämre med längre arbetstider och lägre löner.

5.1.3 Hushållens agerande i samband med 5.1.1 och 5.1.2

Kvinnor i Ghana väljer i stor utsträckning att stanna hemma och ta hand om barnen, eftersom de enligt tradition inte utbildar sig lika mycket som männen. Eftersom kvinnor systematiskt utsätts för våld och övergrepp i hemmet, utan att polisen ingriper, förtrycks de ännu mer och männen får mera makt. Risker för att bli anklagad för ett familjerelaterat brott gör att kvinnor hellre lyder sina män. Barn tvingas ofta arbeta i stället för att gå i skolan p.g.a. höga skolavgifter.

5.1.4 Ekonomisk tillväxt

Den ekonomiska tillväxten har ökat sedan liberaliseringarna infördes i ekonomin, 2005 var tillväxten nästan sex procent per år. Både export- och importtillväxten ökade 2005 och statens budgetunderskott minskade. Dock har inte klassklyftorna minskat utan snarare ökat de senaste åren. Regeringen anser det viktigare att landet blir ett medelinkomstland före år 2020.

5.2 Hur utbildning, hälsa och arbetskraft påverkas

Det är tydligt att normer och traditioner utgör det största hotet mot ett mera jämställt Ghana. Traditionen att stanna hemma och ta hand om barnen minskar incitamenten för kvinnor att utbilda sig och förvärvsarbeta. De riskerar att utsättas för sexuella trakasserier och psykisk ohälsa bland kvinnor är därför vanligt. De fattigaste kvinnorna tvingas till prostitution vilket ökar riskerna för HIV-spridning. Deras barn tvingas till barnarbete p.g.a. höga skolavgifter vilket ökar segregationen.

Den ekonomiska tillväxten borde påverka samtliga indikatorer positivt, då staten med ökade skatteinkomster kan satsa mer på utbildning och hälsovård. Och sedan 1970 har andelen studerande män och kvinnor ökat rejält. Skillnaderna i läs- och skrivkunnighet mellan pojkar och flickor har minskat mellan 1990 och 2002.

Diskrimineringen inom den offentliga förvaltningen bidrar till en mycket låg andel kvinnor i parlamentet. Kvinnor förvisas därför ofta till arbete på den fattiga landsbygden. Många kvinnor tvingas arbeta i den informella sektorn.

6 Vad politiker och institutioner kan göra för att minska genusskillnader

Regeringar är mindre korrupta om kvinnor är politiskt aktiva och engagerade i sina arbeten. Därför är det viktigt att kvinnor får möjlighet att göra politisk karriär.

Jämställdhet mellan könen kan nämligen korreleras med graden av korruption i ett land, eftersom kvinnor är mindre benägna att ta emot mutor. Det vore därför önskvärt att som ett första steg öka kvinnors politiska inflytande.

Staten kan via intervention, skatter och subventioner skapa s.k. spillover effekter som utjämnar könsskillnader. Om kvinnor dessutom får ökad kontroll över hushållsinkomster förbättras barnens hälsa väsentligt. Därför borde låneinstitut gynna kvinnors möjligheter att låna pengar. Dock har banker länge diskriminerat kvinnor. De kräver ofta säkerhet för utlåning, som mark och andra fasta tillgångar. Bankerna skulle kunna tillåta alternativ till traditionella säkerheter, förenkla ansökningarna och korta avståndet från byarna till de lokala bankkontoren. I Ghana finns idag personer som besöker kvinnor och män hemma och på jobbet för att utföra deras bankärenden. Detta har underlättat för kvinnor i Ghana att starta företag. Grameen bank i Bangladesh har gjort enorma insatser för kvinnors möjligheter att bli entreprenörer. På så sätt stärks kvinnornas inflytande i samhället och de kan bygga en ljus framtid.

Studier visar att kvinnor som lånar pengar resulterar i bättre påverkan på barnens hälsa än män som lånar. Därigenom ökar kvinnor sin kontroll över tillgångar. De får större inflytande i beslutsfattandet i hemmet. BRAC's mikrokreditprogram visar att utlåning till kvinnor ökar deras förmåga att sälja tillgångar utan att fråga deras män om tillåtelse. Kvinnor som får mikrokrediter har större efterfrågan på formell hälsovård än andra kvinnor.

Subventioner av flickors utbildning främjar närvaron och ökar chanserna att stanna längre i skolan. Anställning av kvinnliga lärare har betytt mycket i Bangladesh. Investeringar som reducerar avståndet till skolan kan öka flickors närvaro.

Den lokala hälsovården bör byggas ut för att därigenom avlasta de kvinnor som tvingas ta hand om släktingar i hemmet som är sjuka.

Investeringar i vatten och energi behövs särskilt i de samhällen där kvinnor samlar vatten och virke. I Ghana står kvinnor för två tredjedelar av tiden som går åt till att samla vatten och virke.

Genom att kvinnor får mer resurser får de ökad makt över sina liv. En rimlig fördelning av hushållsinkomsten, investeringar i infrastruktur och samhällsservice kan minska könsskillnaderna. Eftersom könsskillnader är mer vanligt i fattiga än rika hushåll är det viktigt att främja ekonomisk utveckling i fattiga länder. Staten kan vi en rimlig ekonomisk politik skapa konkurrenskraftiga marknader som minskar könsskillnaderna, dock enligt riktlinjer som är långsiktigt hållbara. Det som behövs är en långsiktig social och ekonomisk balans, vilken kan påskyndas genom att bryta könsdiskriminerande mönster.

7 Slutsats

Det finns genomgripande genusskillnader i Ghana. I alla de tre undersökta indikatorerna, *utbildning*, *hälsa* och *arbetskraft* finner jag skillnader. Positivt är att skillnaderna i läs- och skrivkunnighet minskat med 7 procentenheter mellan 1990 och 2002. Dock har pojkar fortfarande ett försprång. Den största förbättringen har skett bland ungdomar i åldern 15-24 år – där har skillnaderna mellan pojkar och flickor minskat med nio procentenheter. Tabell 3.3 visar könsfördelningen över dem i olika åldersgrupper som var registrerade i utbildning 1970

resp. början på 90-talet. Både andelen studerande kvinnor och män inom de båda åldergrupperna, 7-11 år och 11-16 år har ökat rejält sedan 1970. Skillnaderna har minskat med sju procentenheter i den lägsta åldersgruppen, men däremot ökat något, tre procentenheter i den högre.

I Ghana är 55 % av landets HIV-smittade kvinnor i åldern 15-49 år. Förekomsten av HIV hade kunnat bromsas rejält om kvinnor fick tillgång till mer utbildning. Huvuddelen av de smittade är fattiga och många tvingas att prostituera sig för att överleva. 1997 var 73 % av de smittade prostituerade kvinnor. Spädbarnsdödligheten hos den fattigaste femtedelen av befolkningen är nästan dubbelt så hög som hos den rikaste.

Normer och traditioner ger störst upphov till genuskillnader i Ghana. Kvinnor utsätts för övergrepp och våld i hemmet, könsstympning och tvångsarbete i den informella sektorn.

Sexuella trakasserier på arbetsplatser minskar incitamenten för att utbilda sig. Kvinnor är underrepresenterade på samtliga utbildningsnivåer, även om skillnaderna har minskat sedan 1970. Studier visar på att en minskning i skillnaderna mellan flickors och pojkars skolgång ökar tillväxttakten i ekonomin. Det finns flera studier som gör gällande att könsskillnader i utbildning hämmar ekonomisk tillväxt. .

Regeringen kan minska könsskillnaderna via subventioner av flickors utbildning. Den positiva ekonomiska tillväxten (6 % 2005) borde ge skatteinkomster som kan subventionera utbildning. Bankerna kan underlätta för kvinnor att låna pengar och starta företag. Mikrokreditprogram har gjort hjälpt kvinnor att få mera makt över sina liv. Utbyggnad av infrastruktur och samhällsservice och investeringar i vatten och energi är också viktigt för att minska könsskillnaderna. Ekonomisk utveckling i fattiga länder bör ske med hänsyn till människor och miljö. Nyttänkande vad gäller synen på ekonomisk tillväxt är avgörande för framtiden.

8 Referenser

The World Bank, (2001) Engendering Development through Gender Equality in Rights, Resources and Voice.

Auty, Richard M, 1995: *Patterns of Development*. Edward Arnold, Storbritannien.

Hansson, P, 2001: *Economic Growth and Fiscal Policy*. NEK, Lund.

Barro, Robert J. and Jong-Wha Lee, International Data on Educational Attainment: Updates and Implications (CID Working Paper no. 42)

Connell, R.W., 2002: *Om Genus*. Polity Press, England

Todaro Michael P, Smith Stephen C, 2005: *Economic Development*. Pearson, England.

Elektroniska källor

http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/IW3P/IB/2005/06/28/000112742_20050628084339/Rendered/PDF/wps3618.pdf

http://www.manskligarattigheter.gov.se/dynamaster/file_archive/060119/f15992384af0c27ac7c4060265a4696d/Ghana_05.pdf

<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/AFRICAEXT/GHANAEXTN/0,,menuPK:351962~pagePK:141132~piPK:141107~theSitePK:351952,00.html>

<http://www.ghanaweb.com/GhanaHomePage/education/>

<http://www.ghanaweb.com/GhanaHomePage/history/>

<http://www.lotcobistand.org/country/20>

<http://www.astranova.fi/ghana/drommar.html>

<http://www.nek.lu.se/makroc/data/data.xls>

<http://devdata.worldbank.org/genderstats/eoutcomes.pdf>

<http://siteresources.worldbank.org/EXTAFRREGTOPGENDER/Resources/ghana.pdf>